

MAGYARORSZÁGI EGYHÁZI LEVÉLTÁROSOK EGYESÜLETE

Dr. Koltai András elnök

1052 Budapest, Piarista köz 1.

telefon: 06-1-486-4485 – mobil: +36-20-544-0407

email: koltai.andras@piarista.hu – <http://www.melte.hu>

A Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete és az Egyházi Muzeológusok Egyesülete 2019. évi vándorgyűlése és konferenciája, Szombathely 2019. július 1-3.

Szakmai beszámoló

A MELTE és az EME idei vándorgyűlésének helyszínéül Szombathelyet választottuk, több okból is. Egyrészt az országnak ezen a részén Egyesületünk még sohasem rendezett vándorgyűlést; másrészt az utóbbi évek szombathelyi fejlesztései (levéltárköltözés, felújítás, püspöki palota látogathatóvá tétele és új kiállítása) is szakmai figyelmet érdemelnek; végül pedig kihasználtuk az alkalmat, hogy szakmai vezetéssel kereshessük föl Vas megye és Stájerország néhány gyűjteményi szempontból is figyelemreméltóan felújított és működő egyházi műemlékét.

2019. július 1.

Sorban érkeztek az autók Pannonhalmáról, Győrből, Budapestről, Kalocsáról, Pécsről, Erdélyből és az ország különböző területeiről a vasvári Csörnóc Gyöngye étterem elé. A könnyű ebéd után megkezdődött a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete és az Egyházi Muzeológusok Egyesülete háromnapos vándorgyűlésének első szakmai programja, a vasvári Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény megismerése, amely az ország egyik legrégebbi, falaiban 13. századi kolostorépületében működik. Zágorhidi Czigány Balázs hozzáértő módon mutatta be a gyűjteményt, melyhez a levéltári anyag mellett könyvtár, muzeális anyag és a Vas megye középkori életét bemutató kiállítás is kapcsolódik.

A résztvevők ezután ismét autóba ültek és Szombathelyre utaztak, ahol a program – a vasúton és egyéb úton érkezők bekapcsolódásával – a két egyesületek közgyűlésével folytatódott. A levéltárosok a Brenner János Kollégium (az egykori szeminárium) dísztermében tanácskoztak, a muzeológusok pedig az utca túloldalán, a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár emeleti termében. A MELTE közgyűlésén elnöki, titkári és gazdasági beszámolóra került sor, bár utóbbi formális elfogadására már nem volt szükség, hiszen azt a májusi közgyűlés már megtette. Tagfelvételre is sor került, a MELTE két új taggal gyarapodott.

A vándorgyűlés első igazán közös programja az ökumenikus istentisztelet volt. Ennek a szeminárium nagyobbik, Kontuly Béla nagyszabású freskóival (Szt. Márton élete, A megdicsőült Krisztus magyar szentekkel, 1941/1942) díszített kápolnája adott helyet, amely pont megfelelő hely volt ekkora gyülekezet számára. Az istentiszteletet házigazdánk, Székely János szombathelyi római katolikus püspök vezette, a rövid igehirdetést pedig Jakab Bálint helyi református lelkész tartotta arról, hogy Krisztus követése mindenek előtt való (Lk 9, 51-62). Jelen voltak még Irek Wiśniewski, a lengyel domonkos rendtartomány levéltárosa és Perger Gyula, a szombathelyi egyházmegyei gyűjtemények igazgatója is. Az istentiszteletet követő fogadáson is a püspök atya látta vendégül a vándorgyűlés tagjait, akiknek itt volt először hosszabb idejük üdvözölni a régi ismerősüket, és megismerkedni az újabbakkal.

2019. július 1.

A vándorgyűlés második napján a közel 70 egyházi levéltáros és muzeológus szinte teljesen megtöltötte a Brenner János Kollégium dísztermét. A program rövid ígéhirdetéssel egybekötött imádsággal kezdődött, amelyet Ősz Előd kolozsvári református levéltáros és lelkész vezetett. Utána az első szakmai szekcióban a közlevéltárak szervnyilvántartással, szervellenőrzéssel és iratbegyűjtéssel kapcsolatos gyakorlatába nyerhettünk betekintést, különös tekintettel az oktatási és egészségügyi intézményekre, amelyek iratait egyházi levéltárak is gyűjthették (illetve gyűjthetik majd). Haraszi Viktor (Budapest Főváros Levéltára, főigazgató-helyettes) és Nagy Szabolcs (MNL Veszprém Megyei Levéltára, igazgatóhelyettes) körülbelül hasonló tapasztalatokról számolhatott be: az oktatási intézményekben kevés maradandó értékű irat (szinte csak az anyakönyvek) keletkezik, és igen sűrű az egészségügyi intézmények, kórházak iratanyagának helyzete. Ezek hatalmas mennyiségük, a selejtezési gyakorlat kialakulatlansága, a személyiségi jogot érintő kérdések és az intézmények alulfinanszírozása miatt különösen veszélyeztetettek. Nem megoldott annak gyakorlata sem, hogy a fenntartót váltó (például államiból egyházi kézbe kerülő intézmények) levéltári anyagáért ki a felelős. A jelenlegi jogszabályok szerint az aktuális fenntartó a teljes (tehát korábbi fenntartó idejéből származó anyagokat is tartalmazó) fondot kell, hogy őrizze. Cseh Gergő Bendegúz vezető szakfelügyelő az általános tapasztalatokról számolt be, amelynek meglepő tények derültek ki. A magyar közlevéltárak egy részének még szervnyilvántartása sincsen, és raktár-kapacitási gondok miatt néhol nem tudnak iratokat átvenni. Az előadásokat kiadványbörze követte, ahol a Kalocsán, Veszprémben, Győrben, Szombathelyen, Pannonhalmán és a piaristáknál megjelent köteteket szerkesztőik mutatták be röviden.

A súlyos levéltári témák megvitatása egy kerekasztal-beszélgetésben folytatódott, amelyen Cseh Gergő Bendegúz (Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa, elnök), Kenyeres István (Magyar Levéltárosok Egyesülete, elnök), Hermann István (Nemzeti Kulturális Alap, Közgyűjtemények Kollégiuma), Vajda Tamás (Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség, elnök) vettek részt Koltai Andrásnak, a MELTE elnökének vezetésével. A főbb témákat a raktárkapacitás hiánya, a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia és a közalkalmazotti bértábla jelentették. Az első egyelőre megoldatlannak látszik, a másodikhoz komolynak látszó tervek készültek a NAP (Nemzeti Adattár Projekt) megvalósítására, de az erre fordítandó összegek léte és elosztása még nem eldöntött. Ráadásul a levéltári aggregátor szerepét betöltő MNL egyelőre csak saját levéltári nyilvántartásával számolt, más levéltárakéval nem (szemben a múzeumi és könyvtári aggregációs tervekkel). A közalkalmazotti bértábla, illetve az azt esetleg kiváltó életpályamodell kérdésében szintén nem ismert még a legfelsőbb döntés.

A délutáni szakmai program egy nemzetközi szekcióval folytatódott, ahol először Melega Miklósnak, az MNL Vas Megyei Levéltára igazgatójának beszámolóját hallgattuk meg a már évek óta sikeres szlovén-magyar levéltárközi együttműködésről, amely kutatótáborokban, kiadványokban és most az e-Documenta Pannonica projektben (http://mnl.gov.hu/mnl/vaml/e_documenta_annonica) valószínűleg meg. Vajk Ádám a Győri Egyházmegyei Levéltár és a Kismartoni Egyházmegyei Levéltár együttműködéséről számolt be, amelynek legfontosabb eredménye a burgenlandi plébániák anyakönyveinek közzététele lesz egy e-kutatási felületen. Végül Stevan Mačković, a Szabadkai Történelmi Levéltár igazgatója mutatta be saját levéltárát, amely jelenleg állami és egyházi anyakönyveket is őriz. Ezek digitalizálásához és az e-kutatók számára való közzétételéhez a Kalocsai Főegyház-

megyei Levéltár nyújtott segítséget. Ez tipikus példája annak, hogy komoly pályázati támogatás nélkül, saját szándékból és összefogásból is születhetnek komoly eredmények. (Karl Heinz előadására, amely a bécsi International Centre for Archival Research újabb projektjeiről szólt volna, egy későbbi alkalommal kerül sor.)

Eközben folyt a muzeológusok külön szekciója az Egyházmegyei Levéltár konferenciatermében, ahol Köntös László, a Pápai Református Gyűjtemények igazgatója számolt be 2018 tavaszán megnyílt állandó kiállításukról, Pannonia Reformata Múzeumról (<https://www.pannoniareformata.hu>). Ezt Smohay András (Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum) egészítette ki saját tapasztalataival.

Ezt követően a levéltárosok és muzeológusok külön csoportokban meglátogatták a Szombathelyi Egyházmegye gyűjteményeit: a püspöki palotában 2017-ben megnyílt Szily János Látogatóközpontot (<http://www.latogatokozpont.martinus.hu>), a szeminárium épületében elhelyezett Egyházmegyei Könyvtárat, a Herzan könyvtárat, a nemrég felújított Egyházmegyei Levéltárat, valamint a székesegyházat, ahol az intézmények munkatársai fogadták a levéltárosokat. A levéltárban Rétfalvi Balázs levéltárvezető kalauzolt, aki szervezőmunkájával is sokat tett a vándorgyűlés sikeres és élményteli lefolyásért. Szombathely megismerése vacsora után a városban, régészeti sétával folytatódott, amelynek során Kiss Gábor régész vezette végig az érdeklődőket a város ókori, középkori múltján és annak emlékein.

2019. július 3.

A harmadik napon a vándorgyűlés résztvevői Vas megye és Kelet-Stájerország kevésbé ismert egyházi vonatkozású műemlékeit keresték föl. A buszos kirándulás első állomása a szalónaki (Stadtschlaining) vár volt, Baumkirchner András és a Batthyány család egykori székhelye, ahol azonban csak egy gyors sétára volt módunk a hídon és a várudvaron. Onnét tovább buszoztunk Felsőőrre ahol, Gúthy László lelkész mutatta be ezt a különleges egyházi közösséget, Vas megye egyik artikuláris helyét, és a mai Ausztria legrégebbi, kifejezetten protestáns célra épült templomát. A felsőőri reformátusok ugyanis 1773-ban, tehát már a türelmi rendelet előtt engedélyt kaptak arra, hogy az artikuláris helyen végre téglából templomot építsenek.

Ezután elhagytuk a történelmi Magyarország területét, és a kelet-stájerországi Pöllau felé vettük az irányt, ahol a kicsiny várost ma is az 1504-ben alapított, majd 1785-ben föloszlatott ágostonos kanonokrendi prépostság és a Szent Vid mártír tiszteletére szentelt hatalmas, kupolás barokk temploma uralja. Az épület-együttes terveit valószínűleg Domenico Sciassia, a 17. század közepe ausztriai egyházi építkezéseinek egyik meghatározó alakja készítette, de csak 1701 után épült föl. Mennyezetére Matthias von Görz, a prépostság saját művésze festett kiterjedt freskókat. A főhajóban levő a Kereszt és a Bárány imádását, mennyei szűzeket, mártírokat, ágostonos szenteket ábrázol. Pöllauból a környék leghíresebb zarándokhelyére, a város fölötti hegyen álló Maria Pöllauberg templom felé indultunk (nem gyalog, hanem busszal). A 14. század közepén épült gótikus templom alapvetően kéthajós, tehát középen oszlopsor választja ketté, a szentélyben azonban négy oszlop áll. Késő gótikus kegyszobrát gazdagon aranyozott főoltár keretezi.

Végül kirándulásunk utolsó állomása az ágostonos kanonokok vorau-i prépostsága volt, amely ma is élő szerzetesi közösség. Az ott élő tizennégy kanonok 11 környékbeli plébánia lelkipásztori szolgálatát látja el. Manfred Glöbl „kapus” vezette végig a levéltárosokat és muzeológusokat a 850 éves jubileumra (2013) nem-

rég helyreállított, Nagyboldogasszony tiszteletére szentelt templomon és a sekrestyén keresztül. A templomot szintén Sciassia tervezte, belsőépítészeti díszítése pedig a sokoldalú Matthias Steindl bécsi építész-szobrász műve (1699–1706). Utóbbiban található az egyik legértékesebb műalkotás, Johann Cyriak Hackhofer prépostsági festő (1708–1731) műve, amely Krisztus szenvedésének egyes állomásait, valamint a mennyországot és poklot ábrázolja. Előbbiben Szent István magyar király is megtalálható, utóbbiban különösen hatásosak a bűneik következtében a kárhozatba bukó emberek. Megtekintettük a az aranyozás mesterségéről szóló időszak kiállítását is, ahol a német nyelvű vezetést Kovács Péter restaurátor kiegészítései tették igazán szakszerűvé. Bár a prépostsági könyvtár sajnos felújítás alatt állt, így nem volt látogatható, a résztvevők különleges élményekkel és tapasztalatokkal indulhattak haza Magyarországra. A Pöllau-ban és Vorau-ban gyűjtött tapasztalatok mindenekelőtt ahhoz járultak hozzá, hogy lássuk, Ausztrában milyen módon értékesíthetők és mutathatók be az egyházi gyűjtemények értékei a turisztika világában is.

Dr. Koltai András
a MELTE elnöke

Budapest, 2019. július. 8.